

Deák András

Válasz egy könyvbírálatra

Juhász Géza megtisztelt azzal, hogy a „7 Nap” ezévi 23. számában kritikát írt „Sárga karszalag” című könyvemről.

Nem céloim, hogy tiltakozzam Juhász Géza véleménye ellen gyengének minősített művészi képességeimmel kapcsolatban, mert a könyvek igazi értékét az olvasók meg az idők taksálják meg, éspedig nem mindig a kritikusok véleménye alapján. E tekintetben tehát mindegy, hogy mit ír könyvemről a kritikus.

E sorokban először és főleg a kritikus leg-
elemibb kötelességeiről óhajtok néhány szót
szólani. Ismétlem nem magam miatt, hanem
a „7 Nap” miatt és a kritika mint hatalmas
nevelő eszköz miatt.

Mindenekelőtt azt hiszem, hogyha az iro-
dalmi kritikus egy művet ismertet s meg is
bírá, úgy legalábbis a mű szerzőjének be-
csületes nevét illik megtanulnia. Kritikusom
azonban még erre sem méltatott és írásában
jönéhányszor egy bizonyos Deák Sándort je-
löl meg a „Sárga karszalag” szerzőjeként, an-
nak ellenére, hogy a mű szerzőjének, vagyis
Dr. Deák Andrásnak neve több helyen is ol-
vasható nemcsak a könyvben, hanem annak
címlapján is.

Az irodalmi kritikus olyan tanító, aki
nagy számú, igen heterogén, igen fogékony,
nagyon érzékeny, de általában becsületesen
hívó és élvezve tanulni vágyó közönséghez
szól éspedig autoritatíve, mélyrehatóan, sőt
nem egyszer sorsdöntően. (Ez itt nemcsak és
nem elsősorban az író sorsára vonatkozik, ha-
nem a tanítványok tömegére.)

A mondottak alapján, a kritikustól, mint
nagyon is felelős tanítótól joggal elvárhat-
juk, hogy amennyiben adatokat idéz, azok
pontosak legyenek. Másszóval, ha Juhász Gé-
za azt publikálja rólam, hogy „majdnem négy
oldalra terjedő hosszadalmas magyarázattal
töltöttem ki könyvemnek 101—104 oldalig
terjedő részét a magyar törzstisztek nevel-
tetéséről”, úgy az olvasó joggal hiszi, hogy
ez igaz is. Márpedig ez is valótlan. Én a
magyar törzstisztek neveltetéséről egy szót
sem írtam könyvemben, a magyar tisztek ne-
veltetéséről azonban igaz hogy írtam, de nem

4 oldalt, hanem 10 sort (103. oldal). Hogy
ez tényleg így van, arról mindenki meg is
győződhet, még Juhász Géza is. Nem bo-
csájtkozom ez eljárás minősítésébe, csak meg-
állapítom, hogy az igazán nem szép, ha egy
kritikus, aki olyan felülről szól le hozzám,
amint azt Juhász tette oktató cikkében, va-
lótlanosságokkal operál.

Juhász Géza könyvem regénynek dekla-
rálja. Hogy miért, azt ő tudja. Ezen jogtalan
kényszerkeresztelés ellen is tiltakoznom kell
éspedig a legerélyesebben, mert a „Sárga
karszalag” fordítás, melynek eredetije szerb
nyelven jelent meg éspedig a „Svedočanstva”
nevű könyvtárban, mely csakis autentikus
adatok alapján megírt történelmi események-
et és nem regényeket publikál.

A könyvet különben még Juhász Géza is
érdekes sőt izgalmas olvasmányának ítéli,
csak éppen, a könyvről eddig megjelent 47
kritikától eltérően, a „regény” művészi kva-
litását tagadja meg. Hogy miért, arról hall-
gat, ami pedig nagy kár, mert én mindig és
mindenképpől szívesen tanulok, aki meggyőző-
en tanít.

Most pedig felelek egy-két aksiómára,
melyek igen érdekesek, ha nem is nagyon
érthetők. Így például kritikusom saját sza-
vaimmal korbácsol, mondván, mint ezt Deák
Sándor maga jelenti ki, hogy bizony csak
cseppeket hoz a fasizmus bűneinek óceánjá-
ból, sőt kijelenti, hogy a teljes képről szó
sem lehet. Juhász szerint *ezen kijelentésem-
mel magam mondtam le művészi igényeimről.*

Alázatosan bevallom, hogy tényleg meg-
írtam a fent inkriminált mondatot, de nem
úgy, amputálva, ahogy azt szigorú bírálóm
idézi, mert én azt is hozzátettem, hogy „a
szörnyűségek egészét csak időbelileg vagy
területileg mérhetnők fel, vagy esetleg meg-
számolhatnók az elpusztultak légióit, de a
tragédia nagyságát, nem hiszem hogy fel tud-
ná mérni emberi elme”.

Ezzel kapcsolatban kijelentem, hogy Ju-
hász Géza amennyiben meg akarta bírálni
egy gondolatomat, úgy nem volt joga azt oly
rövidítésben idézni, amint azt ő tette, még-
pedig csak azért, hogy bebizonyítson egy ha-
mis tételt mint igazat. Én ugyanis azzal, hogy

a fasizmus bűnanyagát szinte átfoghatatlanul óriásnak látom, még igazán nem kellett hogy lemondjak művészi igényeimről. Ilyen akciómat csinálni a fenti mondatból igazán új, s azt én nem fogadhatom el, mert egyszerűen nem értem. Egyet azonban mondhatok, hogy művészi ambícióimról most, Juhász szuggeszciója után sem mondok le.

A teljes képpel kapcsolatban azonban volna egy kérdésem Juhász Gézához, aki engem irodalmi alkotások alapszabályaiból leckéztet meg. Mit gondol Juhász, nem lehet-e mégis egy részletet, vagy egyes részleteket is művészien feldolgozni? Vagy ha a művész egy nagy egésznek csak egy részét adta és azután jön egy másik művész, aki ezt a részt beleépíti mint karakterisztikumot egy másik egészbe, mit gondol kritikusom, megszűnt-e ezzel a rész alkotójának művészi érdeme? Mit gondol kritikusom, vajjon művészi alkotás-e a görög mítosz, a biblia, vagy mondjuk a magyar népköltészet? Persze hogy az. Pedig ezeket az értékeket igazán nem egy művész alkotta, sőt nem is egyetlen szerkesztő szedte rendbe. Vagy mit tetszik gondolni, mondjuk a Szent Péter-bazilikáról, a renaissance e köbifaragott, festett és épített remekéről? Tudja-e azt az én oktatóm, hogy ezen a bazilikán Bramantán, Michel-Angelon és Raffaelon kívül még egy egész csapat olyan festő, szobrász és építész is dolgozott, akik véglegesen, halhatatlan művészek, annak ellenére, hogy nem adták az egészet, hanem csak a részleteket!

Világos tehát, hogy azért, mert csak részleteket mutatok be, még lehetnek írói, sőt művészi igényeim is. Hogy meg tudtam-e könyvemben ezen igényeket valósítani, az persze más kérdés. Juhász azt mondja, hogy nem, mert az általam felszínre hozott cseppek nem viselik magukon az egész lényegbeli tulajdonságát".

Hát nézzük, hogy is áll a dolog ezekkel a cseppekkel, melyek állítólag nem viselik magukon az egész lényegbeli tulajdonságait. A „Sárga karszalag”-ban nagyjában a következők olvashatók: Belgrád 1941 áprilisában, Újvidék a megszállás alatt, a zsidók kényszermunkán, a magyar királyi katonai rendőrségről, a kémelhárító urakról, az újvidéki razziáról, Budapestről 1944 közepén, a magyarországi gettókról és egy egész sor ezekkel az élményekkel összefüggő epizódról, melyeket, notabene, még Juhász is külön kiemel és megdicsér.

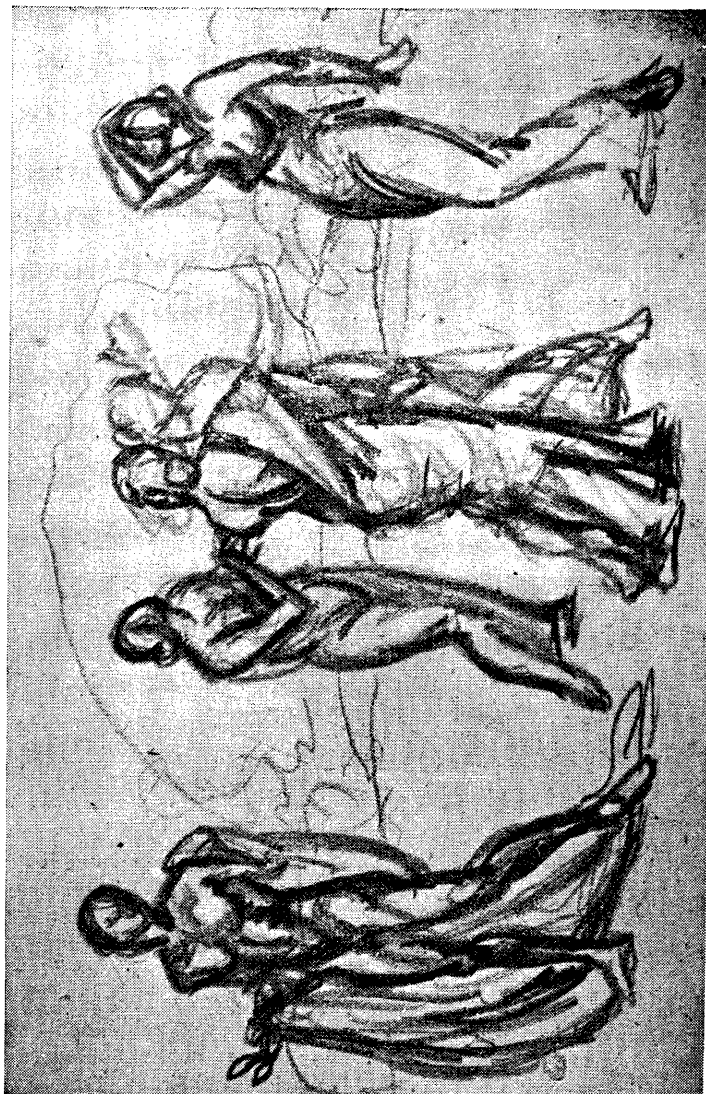
Azt kérdem Juhász Gézától: mit gondol, jellemző-e mindez a fasizmusra — igen vagy nem? Vajjon mindezek csak szörványjelenségek voltak, vagyis cseppek, melyek nem viselték magukon az egész akkori rezsim lényegbeli tulajdonságait? Ha pedig nem, melyek voltak azok a cseppek, melyek magukon viselik az egész lényegbeli tulajdonságait?

Mert könyvem tartalmának indokolatlan fumigálása, a történeti tények regénnyé való áthamisítási kísérlete és az idézett közhelyek még nem jelentik azt a becsületes és konstruktívan tanító kritikát, mely a jelen esetben különösen kötelező. A szigorú, sőt a negatív kritika is lehet konstruktív, de az, amely valótlanosságokkal operál, az még akkor is destruktív, ha jól, ügyesen, szellemesen és meggyőzően van megírva.

Kritikusom a végén arra is kioktat, úgy engem, mint az olvasót, hogy a „művészet hivatása és feladata pedig nyilvánvalóan nem az illusztrálás, hanem az ábrázolás”. Bevallom, ezt a nagyon komolynak látszó mondatot igazán nem tudom, hogyan értékesítem okulásomra. A latin eredetű „illustrare” u. i. megvalósítást jelent, az „ábrázolás” szó pedig az agyunkban felvetődött képek anyagi rögzítését akarja kifejezni. Röviden: nem értem, mennyiben illusztráltam és mennyiben nem ábrázoltam is? Én ugyanis, sem az illusztrálást nem tartom írói áruulásnak, sem pedig az ábrázolást kizárólagos írói feladatnak. A dolog úgy lesz, hogy az írónak illusztrálva kell ábrázolnia. Persze, hogy hol tettem ezt és hol nem, ezt Juhász Gézának kellett volna megmondania, de ezzel adós maradt.

Könyvemben többek között az is olvasható, hogy: félek tollam gyenge lesz a nagy feladathoz, melyet magam elé tűztem. Hát itt is meg akar fogni Juhász Gyula és tollam gyenge voltára vonatkozó önvallomásom írói impotenciám bevallásaként értelmezi. Ha meggondoljuk, hogy minden műalkotás csak a tökély bizonyos megközelítése, nem pedig maga a tökély, úgy világos, hogy Juhász ezen akciómatjával szintén túllőtt a célon.

Hosszú írói pályámon sokszor dicsértek és sok mindenért korholtak is. De azt soha még senki nem vetette szememre, hogy nem tudok magyarul írni. Juhász Géza ezt is megtette. Cserébe jogom lett volna elvárni, hogy ezt ki is mutassa bírálatában, legalább egynehány meggyőző bizonyítékkal. De erre sem az olvasót sem engem nem méltatott a szigorú kritikussal.

Vázlat

PECHÁN JÓZSEF